

نگارش مقدماتی زبان فارسی

دکتر غلامحسین غلامحسین زاده

تهران

۱۳۸۹

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: غلامحسین زاده، غلامحسین، ۱۳۳۵.

عنوان و نام پدیدآور: نگارش مقدماتی زبان فارسی / غلامحسین غلامحسین زاده.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۹.

مشخصات ظاهری: دوازده، ۲۲۴ ص: جدول.

فروست: «سمت»: ۱۴۰۱، بین الملل: ۴.

شابک: ۱- ۵۲۵- ۵۳۰- ۹۶۴- ۹۷۸- ۲۹۵۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Gholamhosein Gholamhosein Zadeh. An Introduction to Persian Language Writing.

یادداشت: کتابنامه ص: ۲۲۱-۲۲۲.

موضوع: فارسی - کتابهای درسی برای خارجیان

موضوع: فارسی - دستور - راهنمای آموزشی.

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی.

رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ۵۸ ۸ غ PIR ۲۸۲۷/

رده بندی دیویی: ۴۸۱/۲۴

شماره کتابفروشی ملی: ۲۲۳۳۳۳۸

نگارش مقدماتی زبان فارسی

دکتر غلامحسین غلامحسین زاده (عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس)

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش

زبان و ادبیات فارسی

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۹

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت در ایران: ۲۹۵۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندهگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای «ناشران» محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

مراکز پخش: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان ابوریحان، شماره ۱۰۹ و ۱۰۷، تلفن: ۶۶۴۰۸۱۲۰

www.samt.ac.ir

نمابر: ۶۶۴۰۵۶۷۸

تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، رویه روی سینما سیده، ساختمان

فروردین، طبقه ۴، واحد ۱۶، شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، تلفن:

www.persian-language.com

تلفکس: ۶۶۴۶۳۲۹۶

تهران، خیابان کارگر شمالی، خیابان شهرپور، خیابان سیندخت شمالی، کوچه فلاح الجنان

(زیرین سابق)، پلاک ۳، طبقه اول، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی، تلفن: ۸۸۳۳۰۱۵۹

www.anjomanfarsi.com

نمابر: ۸۸۰۰۹۰۵۶

تهران، بزرگراه رسالت، رویه روی مصلاهی تهران، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، ساختمان ۱۴،

مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، تلفن: ۸۸۱۵۳۶۹۸ - ۸۸۱۵۳۶۸۹، نمابر: ۸۸۸۳۴۶۱۵

www.persian-language.com

فهرست مطالب

هفت	آغاز سخن
نه	پیشگفتار
۱	درس اول: املاي فارسي
۱۹	درس دوم: خط فارسي
۳۷	درس سوم: مفرد و جمع
۴۹	درس چهارم: نهاد و فعل
۶۱	درس پنجم: انواع فعل
۸۱	درس ششم: منفی، سؤالی و متضاد
۹۱	درس هفتم: متعدی و مجهول
۱۰۱	درس هشتم: ارکان جمله
۱۱۳	درس نهم: قید و ضمیر
۱۱۹	درس دهم: حذف و ادغام
۱۳۱	درس یازدهم: پیشوند و پسوند
۱۴۷	درس دوازدهم: کلمه مرکب
۱۵۵	درس سیزدهم: وابسته‌های پیشین و پسین
۱۷۵	درس چهاردهم: چند نکته دیگر
۱۸۳	درس پانزدهم: نشانه گذاری
۱۹۹	پیوست
۲۲۱	فهرست منابع و مآخذ

آغاز سخن

گسترش و تقویت آموزش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور، نیازمند حمایت‌های جدی دست‌اندرکاران و متخصصان زبان و ادبیات فارسی در داخل و خارج کشور است. از جمله برنامه‌هایی که سالهاست به همین منظور به اجرا در می‌آید، برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی برای استادان، دانشجویان، محققان و مترجمان زبان و ادبیات فارسی غیر ایرانی است. برگزاری این دوره‌ها سبب شده است هر سال چند صد نفر استاد و دانشجو به ایران سفر کنند و صدها فارسی‌آموز و ایران‌شناس نیز در خارج از کشور در دوره‌های مشابه شرکت نمایند. اما چون تاکنون برای این دوره‌ها کتابهای مناسب تخصصی تهیه نشده، گاهی سبب شده است برگزارکنندگان دوره‌های مذکور، در ارائه محتوا و منابع درسی مناسب، با مشکل مواجه گردند.

به همین منظور، «شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی» به عنوان سیاستگذار اصلی، و «مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی» در جایگاه مجری این سیاستها در خارج از کشور، و «سمت» به منزله متولی تهیه و تدوین کتابهای علوم انسانی برای دانشگاهها، و «انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی» ایران در جایگاه مجمع استادان و متخصصان این رشته، در جلسه مشترکی تصمیم گرفتند با همکاری یکدیگر و همراهی استادان با تجربه و متخصص - که بارها در این دوره‌ها تدریس کرده‌اند - کتابهای درسی مناسبی را زیر نظر شورایی از افراد صاحب نظر و باتجربه، تهیه و چاپ کنند.

اعضای ثابت این شورا را آقایان دکتر احمد احمدی، دکتر عباسعلی وفایی، دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده، دکتر حامد صدقی، دکتر طه مرقانی، دکتر محمدرضا سعیدی و دکتر زهرا ابوالحسنی تشکیل می‌دادند، و در هر جلسه با توجه به نوع

موضوع بحث، از دو تا چهار نفر استاد صاحب نظر و متخصص دیگر نیز دعوت می‌شد و این غیر از داورانی بود که به صورت غیر حضوری طرح‌ها و متون تهیه شده را بررسی و درباره آنها اظهار نظر می‌کردند.

مدیریت این شورا و نظارت علمی و اجرایی بر روند کارها بر عهده دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده رئیس انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی بود، و دکتر احمد احمدی در جایگاه رئیس سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) به اتفاق سایر مشاوران و همکارانشان، و همچنین دکتر عباسعلی وفایی به عنوان دبیر شورای گسترش و استاد زبان و ادبیات فارسی، برچگونگی پیشرفت همه امور وقوف کامل داشتند و از تمام مراحل آن حمایت جدی می‌کردند تا به تدریج کارها به سرانجام رسید.

اکنون متولیان یادشده با کمال تواضع و احترام این کتاب را - که یکی از مجموعه همین آثار است - به پیشگاه استادان و دانشجویان ارجمند تقدیم می‌دارند و امید دارند که خوانندگان گرامی، با یادآوری کاستیهای کتاب و ارائه پیشنهادهای خود، زمینه اصلاح و تکمیل آن را در جاییهای بعدی فراهم سازند.

«شورای گسترش»، «مرکز گسترش»، «انجمن علمی
زبان و ادبیات فارسی» و «سمت»

پیشگفتار

زبان و ادبیات فارسی در دانشگاهها و مراکز علمی بسیاری از کشورهای جهان آموزش داده می‌شود، ولی برای تدریس آن، متون تخصصی چندانی تهیه نشده یا اگر تهیه شده بیشتر مربوط به آموزش عمومی است تا آموزش تخصصی زبان و ادبیات فارسی. بر همین اساس، نگارنده کتاب حاضر را برای جبران این کمبود در حوزه آموزش مقدمات نگارش فارسی به غیرفارسی‌زبانان تهیه و تدوین کرده است؛ ولی چون دانشجویان و فارسی‌آموزان مراکز گوناگون، از نظر علمی در سطوح مختلف قرار دارند و حتی مقدار ساعتی که در دانشگاهها و مراکز آموزشی مختلف به تدریس آن اختصاص می‌یابد، متفاوت است، به دشواری می‌توان مخاطب مشخصی را برای آن در نظر گرفت. از این رو نگارنده کوشیده است کتاب را به گونه‌ای تألیف کند تا عموم مخاطبان از سطح نوآموز گرفته تا پیشرفته و حتی متخصص، با هر میزان ساعتی که به آن اختصاص می‌دهند، بتوانند از کتاب استفاده کنند؛ همچنین مطالب و فصول آن به گونه‌ای تنظیم شده است که هم در کلاسهای کوتاه مدت دوره‌های دانش‌افزایی قابل تدریس باشد و هم در دوره‌های بلند مدت تحصیلی؛ همچنین گذشته از آنکه قابلیت بررسی و تمرین در کلاس را دارد، بتواند به صورت خودآموز نیز به کار رود یا همچون کتابی مرجع، مورد استفاده دانشجویان و استادان و نویسندگان و مترجمان محترم قرار گیرد.

برای مثال، در دوره‌های دانش‌افزایی کوتاه مدت، استاد می‌تواند فقط خلاصه فصلها را تدریس کند و هرگاه او یا دانشجو به اطلاعات و نمونه‌های

بیشتری نیاز پیدا کرد، می‌تواند با مراجعه به متن اصلی درسها، نیاز خود را برطرف سازد. در دوره‌های ترمی دانشگاهی نیز استاد می‌تواند بدون توجه به پاورقیها یا نکاتی که در ذیل عنوان «توضیح» در متن کتاب آمده است، فقط اصل متن درسها را مبنای کار خود قرار دهد. ولی در کلاسهای با سطح عالی‌تر، به بحث درباره همه مطالب کتاب، اعم از متن و پاورقی پردازد، و البته در همه موارد مورد اشاره - به خصوص در استفاده‌های مرجع گونه - مطالب مندرج در جدولها و پیوست کتاب نیز می‌تواند اطلاعات مفیدی را در اختیار خواننده قرار دهد.

شایسته ذکر است که در این کتاب، از بیان نکات دقیق و ظریف علمی - و حتی جدید - چشم‌پوشی نشده و افزون بر آن، حاوی اطلاعاتی است که بعضاً از یافته‌های خاص نگارنده این کتاب به شمار می‌رود. به هر حال نگارنده کوشیده است طرح مباحث جدید به گونه‌ای نباشد که نسبت به آموخته‌های قبلی مخاطب، تعارض مخل ایجاد کند. گفتنی است که اگرچه این کتاب، در اصل برای غیر فارسی‌زبانان تألیف شده، تنظیم مطالب آن به گونه‌ای است که برای فارسی‌زبانان و حتی مراکز آموزشی داخلی نیز می‌تواند قابل استفاده باشد.

با تمام اوصافی که گذشت، این اثر خالی از اشکال نیست و نگارنده خود را سخت نیازمند استفاده از راهنماییهای صاحب نظران و استادان و دانشجویان عزیز می‌داند و با کمال تواضع تقاضا می‌کند خوانندگان محترم با یادآوری خطاها و نارساییهای کتاب و ارائه پیشنهادهای خود، وی را در اصلاح چاپهای بعدی، یاری فرمایند.

ناگفته پیداست که اگر همت و حمایت استادان گرانقدر جناب آقای دکتر احمد احمدی رئیس محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاهها (سمت) و جناب آقای دکتر عباسعلی وفایی دبیر محترم شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی نبود، هیچ گاه تدوین چنین کتابی تحقق نمی یافت و مؤلف از این بابت، خود را مرهون الطاف ایشان می داند. همچنین بر خود لازم می داند از استاد محترم سرکار خانم دکتر مهیود فاضلی که قبل از چاپ، این کتاب را خواندند و نکات سودمندی را یادآور شدند، و از سرکار خانم زینب نورپور جویباری که با حوصله این کتاب را تایپ و صفحه بندی کردند و سرکار خانمها افسون قنبری و سیمین هاشمی که با حوصله و دقت تمام مراحل نمونه خوانی و صفحه آرای آن را کنترل و اصلاح کردند و از تمام دانشجویان ایرانی و غیر ایرانی دانشگاه تربیت مدرس که کتاب را قبل از چاپ خواندند و نکاتی را یادآور شدند صمیمانه قدردانی و تشکر کند، همین طور نگارنده لازم می داند مراتب سپاسگزاری و قدردانی خود را به پیشگاه تمام کسانی که از نوشته های ایشان استفاده کرده است، اعلام دارد.

غلامحسین غلامحسین زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس
بهار ۱۳۸۹

پیشگفتار

زبان و ادبیات فارسی در دانشگاهها و مراکز علمی بسیاری از کشورهای جهان آموزش داده می‌شود، ولی برای تدریس آن، متون تخصصی چندانی تهیه نشده یا اگر تهیه شده بیشتر مربوط به آموزش عمومی است تا آموزش تخصصی زبان و ادبیات فارسی. بر همین اساس، نگارنده کتاب حاضر را برای جبران این کمبود در حوزه آموزش مقدمات نگارش فارسی به غیرفارسی‌زبانان تهیه و تدوین کرده است؛ ولی چون دانشجویان و فارسی‌آموزان مراکز گوناگون، از نظر علمی در سطوح مختلف قرار دارند و حتی مقدار ساعتی که در دانشگاهها و مراکز آموزشی مختلف به تدریس آن اختصاص می‌یابد، متفاوت است، به دشواری می‌توان مخاطب مشخصی را برای آن در نظر گرفت. از این رو نگارنده کوشیده است کتاب را به گونه‌ای تألیف کند تا عموم مخاطبان از سطح نوآموز گرفته تا پیشرفته و حتی متخصص، با هر میزان ساعتی که به آن اختصاص می‌دهند، بتوانند از کتاب استفاده کنند؛ همچنین مطالب و فصول آن به گونه‌ای تنظیم شده است که هم در کلاسهای کوتاه مدت دوره‌های دانش‌افزایی قابل تدریس باشد و هم در دوره‌های بلند مدت تحصیلی؛ همچنین گذشته از آنکه قابلیت بررسی و تمرین در کلاس را دارد، بتواند به صورت خودآموز نیز به کار رود یا همچون کتابی مرجع، مورد استفاده دانشجویان و استادان و نویسندگان و مترجمان محترم قرار گیرد.

برای مثال، در دوره‌های دانش‌افزایی کوتاه مدت، استاد می‌تواند فقط خلاصه فصلها را تدریس کند و هرگاه او یا دانشجو به اطلاعات و نمونه‌های

بیشتری نیاز پیدا کرد، می‌تواند با مراجعه به متن اصلی درسها، نیاز خود را برطرف سازد. در دوره‌های ترمی دانشگاهی نیز استاد می‌تواند بدون توجه به پاورقیها یا نکاتی که در ذیل عنوان «توضیح» در متن کتاب آمده است، فقط اصل متن درسها را مبنای کار خود قرار دهد. ولی در کلاسهای با سطح عالی‌تر، به بحث درباره همه مطالب کتاب، اعم از متن و پاورقی پردازد، و البته در همه موارد مورد اشاره - به خصوص در استفاده‌های مرجع گونه - مطالب مندرج در جدولها و پیوست کتاب نیز می‌تواند اطلاعات مفیدی را در اختیار خواننده قرار دهد.

شایسته ذکر است که در این کتاب، از بیان نکات دقیق و ظریف علمی - و حتی جدید - چشم‌پوشی نشده و افزون بر آن، حاوی اطلاعاتی است که بعضاً از یافته‌های خاص نگارنده این کتاب به شمار می‌رود. به هر حال نگارنده کوشیده است طرح مباحث جدید به گونه‌ای نباشد که نسبت به آموخته‌های قبلی مخاطب، تعارض مخل ایجاد کند. گفتنی است که اگرچه این کتاب، در اصل برای غیر فارسی‌زبانان تألیف شده، تنظیم مطالب آن به گونه‌ای است که برای فارسی‌زبانان و حتی مراکز آموزشی داخلی نیز می‌تواند قابل استفاده باشد.

با تمام اوصافی که گذشت، این اثر خالی از اشکال نیست و نگارنده خود را سخت نیازمند استفاده از راهنماییهای صاحب نظران و استادان و دانشجویان عزیز می‌داند و با کمال تواضع تقاضا می‌کند خوانندگان محترم با یادآوری خطاها و نارساییهای کتاب و ارائه پیشنهادهای خود، وی را در اصلاح چاپهای بعدی، یاری فرمایند.

ناگفته پیداست که اگر همت و حمایت استادان گرانقدر جناب آقای دکتر احمد احمدی رئیس محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاهها (سمت) و جناب آقای دکتر عباسعلی وفایی دبیر محترم شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی نبود، هیچ گاه تدوین چنین کتابی تحقق نمی یافت و مؤلف از این بابت، خود را مرهون الطاف ایشان می داند. همچنین بر خود لازم می داند از استاد محترم سرکار خانم دکتر مهیود فاضلی که قبل از چاپ، این کتاب را خواندند و نکات سودمندی را یادآور شدند، و از سرکار خانم زینب نورپور جویباری که با حوصله این کتاب را تایپ و صفحه بندی کردند و سرکار خانمها افسون قنبری و سیمین هاشمی که با حوصله و دقت تمام مراحل نمونه خوانی و صفحه آرایی آن را کنترل و اصلاح کردند و از تمام دانشجویان ایرانی و غیر ایرانی دانشگاه تربیت مدرس که کتاب را قبل از چاپ خواندند و نکاتی را یادآور شدند صمیمانه قدردانی و تشکر کند، همین طور نگارنده لازم می داند مراتب سپاسگزاری و قدردانی خود را به پیشگاه تمام کسانی که از نوشته های ایشان استفاده کرده است، اعلام دارد.

غلامحسین غلامحسین زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس
بهار ۱۳۸۹

پیشگفتار

زبان و ادبیات فارسی در دانشگاهها و مراکز علمی بسیاری از کشورهای جهان آموزش داده می‌شود، ولی برای تدریس آن، متون تخصصی چندانی تهیه نشده یا اگر تهیه شده بیشتر مربوط به آموزش عمومی است تا آموزش تخصصی زبان و ادبیات فارسی. بر همین اساس، نگارنده کتاب حاضر را برای جبران این کمبود در حوزه آموزش مقدمات نگارش فارسی به غیرفارسی‌زبانان تهیه و تدوین کرده است؛ ولی چون دانشجویان و فارسی‌آموزان مراکز گوناگون، از نظر علمی در سطوح مختلف قرار دارند و حتی مقدار ساعتی که در دانشگاهها و مراکز آموزشی مختلف به تدریس آن اختصاص می‌یابد، متفاوت است، به دشواری می‌توان مخاطب مشخصی را برای آن در نظر گرفت. از این رو نگارنده کوشیده است کتاب را به گونه‌ای تألیف کند تا عموم مخاطبان از سطح نوآموز گرفته تا پیشرفته و حتی متخصص، با هر میزان ساعتی که به آن اختصاص می‌دهند، بتوانند از کتاب استفاده کنند؛ همچنین مطالب و فصول آن به گونه‌ای تنظیم شده است که هم در کلاسهای کوتاه مدت دوره‌های دانش‌افزایی قابل تدریس باشد و هم در دوره‌های بلند مدت تحصیلی؛ همچنین گذشته از آنکه قابلیت بررسی و تمرین در کلاس را دارد، بتواند به صورت خودآموز نیز به کار رود یا همچون کتابی مرجع، مورد استفاده دانشجویان و استادان و نویسندگان و مترجمان محترم قرار گیرد.

برای مثال، در دوره‌های دانش‌افزایی کوتاه مدت، استاد می‌تواند فقط خلاصه فصلها را تدریس کند و هرگاه او یا دانشجو به اطلاعات و نمونه‌های

بیشتری نیاز پیدا کرد، می‌تواند با مراجعه به متن اصلی درسها، نیاز خود را برطرف سازد. در دوره‌های ترمی دانشگاهی نیز استاد می‌تواند بدون توجه به پاورقیها یا نکاتی که در ذیل عنوان «توضیح» در متن کتاب آمده است، فقط اصل متن درسها را مبنای کار خود قرار دهد. ولی در کلاسهای با سطح عالی‌تر، به بحث درباره همه مطالب کتاب، اعم از متن و پاورقی پردازد، و البته در همه موارد مورد اشاره - به خصوص در استفاده‌های مرجع گونه - مطالب مندرج در جدولها و پیوست کتاب نیز می‌تواند اطلاعات مفیدی را در اختیار خواننده قرار دهد.

شایسته ذکر است که در این کتاب، از بیان نکات دقیق و ظریف علمی - و حتی جدید - چشم‌پوشی نشده و افزون بر آن، حاوی اطلاعاتی است که بعضاً از یافته‌های خاص نگارنده این کتاب به شمار می‌رود. به هر حال نگارنده کوشیده است طرح مباحث جدید به گونه‌ای نباشد که نسبت به آموخته‌های قبلی مخاطب، تعارض مخل ایجاد کند. گفتنی است که اگرچه این کتاب، در اصل برای غیر فارسی‌زبانان تألیف شده، تنظیم مطالب آن به گونه‌ای است که برای فارسی‌زبانان و حتی مراکز آموزشی داخلی نیز می‌تواند قابل استفاده باشد.

با تمام اوصافی که گذشت، این اثر خالی از اشکال نیست و نگارنده خود را سخت نیازمند استفاده از راهنماییهای صاحب نظران و استادان و دانشجویان عزیز می‌داند و با کمال تواضع تقاضا می‌کند خوانندگان محترم با یادآوری خطاها و نارساییهای کتاب و ارائه پیشنهادهای خود، وی را در اصلاح چاپهای بعدی، یاری فرمایند.

ناگفته پیداست که اگر همت و حمایت استادان گرانقدر جناب آقای دکتر احمد احمدی رئیس محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی

دانشگاهها (سمت) و جناب آقای دکتر عباسعلی وفایی دبیر محترم شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی نبود، هیچ گاه تدوین چنین کتابی تحقق نمی یافت و مؤلف از این بابت، خود را مرهون الطاف ایشان می داند. همچنین بر خود لازم می داند از استاد محترم سرکار خانم دکتر مهیود فاضلی که قبل از چاپ، این کتاب را خواندند و نکات سودمندی را یادآور شدند، و از سرکار خانم زینب نورپور جویباری که با حوصله این کتاب را تایپ و صفحه بندی کردند و سرکار خانمها افسون قنبری و سیمین هاشمی که با حوصله و دقت تمام مراحل نمونه خوانی و صفحه آرایی آن را کنترل و اصلاح کردند و از تمام دانشجویان ایرانی و غیر ایرانی دانشگاه تربیت مدرس که کتاب را قبل از چاپ خواندند و نکاتی را یادآور شدند صمیمانه قدردانی و تشکر کند، همین طور نگارنده لازم می داند مراتب سپاسگزاری و قدردانی خود را به پیشگاه تمام کسانی که از نوشته های ایشان استفاده کرده است، اعلام دارد.

غلامحسین غلامحسین زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس
بهار ۱۳۸۱